

Mən bu zamana sığmazam

Zirvəyə doğru: İlyas - İlahi qüvvə, köməyə gələn

Birinci hissə

XX əsrin XXI əsrə hədiyyəsi

1938-ci il. Bahar gəlmişdi Tovuz. Hava yumanmış, dərin qış yuxusundan oyanan torpaq qoynunda gizlətdiyi al-əlvan xalılar Novruzun ayaqları altına sərməyə tələsirdi. Oğuz yurdunun bayram adət-ənənəsinə sadiq Tovuz əhli Su çərşənbəsində bağ-bağçaların, əkin-biçinin həyat mənbəyi olan arxları qaydaya salmış, gün doğmamışdan çay, bulaq üstünə getmiş, əl-üzlərini yuyaraq ağırılıqlarını suya axıtmış, axşam düşəndə qaladıqları tonqaldan atlanaraq azar-bezarlarını oda atmışdılar.

İsmayilovlar ailəsi də axır çərşənbənin xoş niyyəti altında Novruzun gəlişini gözləyirdi. Qazanda plov dəmlənmiş, süfrədə səməni, bayram xonçaları sıraya düzülmüşdü.

...Novruz bu ailəyə hamıdan əvvəl qədəm basdı - 20 mart günü. Novruz Abbas atanın və Məleykə ananın ocağıni hamıdan əvvəl işıqlandırdı. Novruz bu sevgi dolu ailəyə övlad müjdəsi, övlad sevinci gətirdi. Abbas ata Novruzun onlara gətirdiyi övlad payının, oğul payının adını İlyas qoydu. İlahi qüvvə, köməyə gələn mənasını verən bu adın sahibinin bir ocağın, bir obanın, bir elin dadına yetişəcəyinə inanırdı, güvənirdi ata...

Balaca İlyasın bir yaşı tamam olamışdı. Hələ ayaqları yer tutmayan bu körpənin atası Abbas İsmayilovu xidməti vəzifəsinin icrası zamanı qətlə yetirdilər. Xalq yolunda, əhalinin rahat yaşaması üçün özünü fəda edən Abbas İsmayilovun ölümündən sonra tale İlyasa atasız böyüməyi nəsihət etdi...

Zaman gələcək, ata üzünə həsrət böyüyən İlyas İsmayilov atasızlığını belə xatırlayacaq: "Tale elə gətirib ki, mən uşaqlıqdan atamı görməmişəm. Atam polis işçisi olub. Mən 6 aylıq olanda qulluq vəzifəsinin icrasında həlak olub. Atasız uşağa psixoloji proses daha tez böyüyür. Görəndə ki, atası həmyaşdın olan uşağının üzündən öpdü, başını sıgalladı, amma sənininki yoxdu, niyə belə olduğu səni düşündürür. Odur ki, mən uşaqlıqdan çalışmışam müstəqil adam olum, kənar təsirlərə məruz qalmayım. Xatırlayıram ki, biz uşaq olarkən "döymə" dəbdə idi. Uşaqlar "döymə" ilə əllərinə, qollarına şəkil çəkdirirdilər, valideynlərə olan sevgilərini bildirmək üçün ana-ata yazdırırdılar. Mən belə şeylərdən uzaq oldum. Fikirləşirdim ki, kasıbın bir yolu var - oxumaq, öyrənmək və qabağa getmək. Hüquqşünas olmaq istəyim görmədiyim atamdan qaynaqlanıb. Hələ o vaxt atamın ölümü ilə əlaqədar çoxlu söhbətlər gedirdi. Tərifləyirdilər ki, çox cəsarətli, qorxmaz idi. Mən anamın tərbiyəsini görmüşəm. O dövrlər hamı üçün ağır illər idi. Mühəribədən sonrakı illər... Belə bir şəraitdə böyümüşük. Atasız böyüməyi də, yəqin, atasız böyüyən insanlar bilirlər ki, nə deməkdir".

...Böyük Vətən Mühəribəsi başlayanda İlyasın dayısı Hüseyni hərbi xidmətə çağırıldı. İlyasın anası Məleykə Rzə qızı xəstə olan qardaşı arvadı və uşaqlarına baxmaq üçün kəndə - qardaşı evinə köçdü. Beləliklə, bu mərd və cəfəkeş qadın mühəribənin fəsadları zəminində öz uşaqları ilə birlikdə doqquz nəfər azyaşlıya baxmalı oldu. İki oğul, üç qız dünyaya gətirən çətin günlərin, mühəribənin məhrumiyyətləri ucbatından üç qızını

itirən Məleykə ana iki azyaşlı övladının əlindən tutaraq Tovuz şəhərinə - ər ocağına 1950-ci ildə döndü. Onda İlyasın cəmi 12 yaşı var idi...

Tovuz şəhər A.S.Puşkin adına tam orta məktəbdə təhsil alan İlyas İsmayilov uşaqlıq illərini xatırlayanda kövrəlir. Çətinlik və ehtiyac içərisində olan ailənin hər iki övladı - İdris və İlyas təlim-tərbiyəsi, dərəcə davamiyyətləri ilə seçilən, nümunəvi uşaqlar idi. Müəllimləri onları çox sevdi, qəhrəman övladı olduqlarını daim xatırladırdılar.

1955-ci ildə orta məktəbi başa vuran İ.İsmayilov o illər barədə belə deyir: "Attestat qiymətlərim hamısı "5" və "4"dür. İki fəndən "3"üm var: bir rus dili, bir də alman dilindən". Elə həmin il İsmayilov sənədlərini ADU-nun hüquq fakültəsinə verir.

Lakin müsabiqədən keçə bilmir. Bu barədə özü belə deyir: "Orta məktəbi qurtarırdan sonra iki il instituta girə bilmədim, konkursa düşdüm. Getdim fəhlə işlədim"...

Nəhayət, 1957-ci ildə yalnız üçüncü cəhddə hüquq fakültəsinin tələbəsi olur. Həmin dövrdə hüquq sahəsində Azərbaycan dilində demək olar ki, ədəbiyyat yox idi. Əsas bilik mənbəyi müəllimlərin mühazirələri idi. Ona görə də gənc tələbə rus dilini öyrənmək üzərində səylə çalışır.

İlyas müəllimin yaxın yoldaşı, yarım əsrə yaxın hakim mantosu daşımış Mansur İbayev söhbətlərində deyirdi ki, artıq 3-cü kursda oxuyarkən İlyas rus dilini mükəmməl bilirdi.

İlyas İsmayilov o illəri belə xatırlayır: "Hüquqşünas olmaq istəyirdim. Ona görə də tarixə və ədəbiyyata meylim çox güclü idi. Uşaq vaxtı dastan, hekayə, nağıl oxuyurduq. Sonradan hüquq fakültəsinə qəbul olduqda, yaxşı ixtisas almaq üçün hüquq ədəbiyyatını oxuyurdum. Üstəlik, daxili tələbatım artıq hüquqi ədəbiyyata, tarixi ədəbiyyata, siyasi fəlsəfi ədəbiyyata idi. O cür kitabları elə indi də oxuyuram".

İlyas müəllim hüquq fakültəsinə seçməkdə, ən əsası, atası, milis işçisi olmuş Abbas kişinin və xalası oğlu Bədrəddin Dadaşovun rolunun böyük olduğunu müsahibələrində daim vurğulayır: "Bəli atamla bağlı idi bu arzu. Həm də məndən böyük çox hörmət bəslədiyim xalam oğlu var idi. Hüquqşünas idi. Mən də onun kimi hüquqşünas olmaq istəyirdim".

İlyas müəllimin tələbə yoldaşı, uzun illər müxtəlif rayonlarda prokuror kimi fəaliyyət göstərmiş Çərkeş Musayev də söhbətlərində İlyas müəllimin nəinki savadlı olmasını, həm də bildiklərini hamı ilə bölüşməsinə, hamıya kömək əlini uzatmaq cəhdini xüsusi vurğulayırdı.

1962-ci ildə İlyas İsmayilov İnstitutu fərqlənmə diplomu ilə bitirir.

Gələn, o illərə də İsmayilovun xatirələrinin gözü ilə boylanaq: "Maddi cəhətdən çətinliyimiz olsa da, çox xoşbəxt idik. Hamı eyni səviyyədə idi maddi cəhətdən. Bir-iki nəfərin maddi təminatı bizdən yaxşı idi. Ancaq böyük bir həvəslə oxuyurduq. Gələcəyə ümid var idi. İctimai işlərlə məşğul idik. Tələbə elmi cəmiyyətində çalışırdıq. Yadıma gəlir ki, hələ 1961-ci ildə dördüncü kursda oxuyanda Le-

ningrad şəhərində tələbələrin elmi konfransı keçirilirdi. Azərbaycandan cəmi iki nəfəri göndərmişdilər o konfransa, biri mən idim, biri də Daşdəmirov Sabir. Ora getdik məruzə ilə çıxış etdik. Bütün bunlar çox xoş, əlamətdar hadisələr idi bizdən ötrü. Mən universiteti qurtarıanda həm rus, həm Azərbaycan bölmələrində 50-dən artıq tələbə qurtarmışdı. Hamı da prokurorluğa işə getmək istəyirdi. Bizdən cəmi 5 nəfəri işə göndərdilər. Onların da biri mən idim. Artıq təyinatım gəlmişdi. O vaxt gənc mütəxəssisləri işə SSRİ Baş prokuroru təyin edirdi. Məni Göyçaya müstəntiq

dən vermək istəməzdi əlbəttə. Ona müxtəlif yerlərdən iş təklifi gəlməsinə rəğmən, İsmayilov vətənə dönməyi qərara aldı. Bunun səbəbini isə özü belə izah edir: "Açıq özüm qalmaq istəyirdim və orda da məni saxlamaq istəyirdilər. Ancaq anam çox əziyyət çəkirdi burda. Məni də əziyyətlə böyütmüşdü. Anama görə gəldim. Fəlsəfə və Hüquq institutunda işləyib getmişdim, qayıtdım, elə orda da işə başladım. Eyni zamanda, o vaxtlar hüquq elmləri namizədləri çox az idi. Barmaqla göstərilirdilər. Hüquq fakültəsinin axşam şöbəsində mən rus və Azərbaycan bölmələrində cinayət hüququndan dərslər deyirdim. Eyni zamanda, Xalq Təsərrüfatı İnstitutunda fəlsəfədən dərslər deyirdim".

Burada bir haşiyyə çıxmaq istəyirəm, İlyas müəllim anasına çox bağlı adam idi. O, yüksək vəzifələrdə - Mərkəzi Komitədə təlimatçı və Respublika prokuroru işləyərkən partiya tədbirləri ilə əlaqədar rayonlara getmək zərurəti yarananda anasını görmək arzusu ilə həmişə Tovuz yaxın rayonlara göndərilməsini xahiş edirdi. Xatirimdədir, azsaylı məclislərimizin birində sabiq prokurorluq işçisi Sərdar Əliyev təzəcə çapdan çıxmış "Mən yandım, sən tükəndin" adlı kitabından ana haqqında bir neçə şeir oxudu.

Ölümünlə qorxuzma, fəlak, sən məni, Ölümünə anama qovuşacağam.

misrasını eşidəndə, İlyas müəllim kövrəldi və dedi:

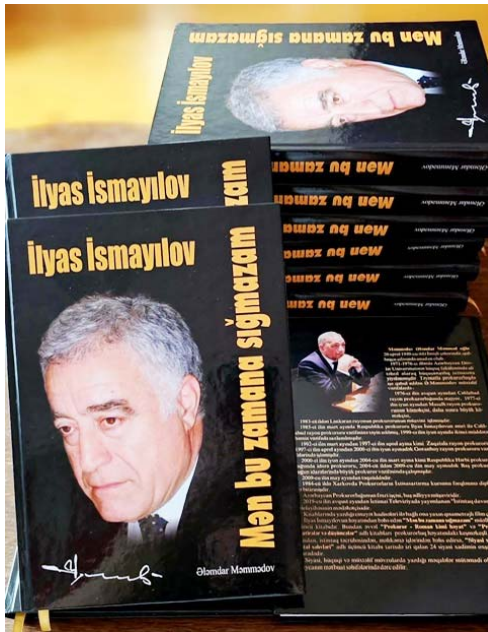
- Bilsəm ki, anamı görəcəyəm, tez ölməyi arzulayırdım.

Məleykə ana həqiqətən cəfəkeş qadın idi. Onun atasız böyütdüyü iki oğluna düzgün tərbiyə verməyinin nəticəsidir ki, kiçik oğlu Respublika prokuroru, Ədliyyə naziri, böyük oğlu İdris Abbas oğlu isə uzun illər Tovuz RİK-nin sədri kimi məsul vəzifələrdə çalışmışdı.

...Vətənə qayıdan İlyas İsmayilov Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının Fəlsəfə və Hüquq institutunda kiçik və baş elmi işçi kimi çalışır, eyni zamanda, doktorluq dissertasiyası üzərində işləyirdi. Həmin zamanlar onu Ali Məhkəmənin sədri Abdulla İbrahimov yanına çağırır və yeni yaradılmış Nəsimi Rayon Məhkəməsinə hakim seçkilərində iştirak etməsinə təklif edir. Lakin İlyas müəllim bu təklifə razı olmur və elmi işini davam etdirmək istədiyini bildirir. Onun bu ağayanaqlığı Abdulla müəllimin xoşuna gəlir. Tezliklə İsmayilovu Ali Məhkəmədə nəşr olunan "Sosialist qanunçuluğu" jurnalının redaksiya heyətinin sədri vəzifəsinə təyin edir.

Jurnalda işlədiyi illəri İlyas müəllim belə xatırlayır: "Əslində redaksiya heyəti bir mənəndən ibarət idi. İki il o jurnalı tək-cə çıxartmışam. Ali məhkəmənin ayrı-ayrı məhkəmə tədqiqat işlərini ümumi-məşğul idim, məqalələr yazırdım. Jurnalda əlaqədar olaraq bir çox hüquq-mühafizə orqanlarının rəhbərlərinin yanında olurdum. Və onlar da hər dəfə məni işə dəvət edirdilər. Mən də getmək istəməyirdim. İstəyirdim gənc yaşlarımda elmlər doktoru olam".

Akademiyaya ilə yanaşı, jurnalda işləyən İsmayilov oradan ayda 130 manat maaş alırdı. Bu, həmin dövrdə özünün dəfələrlə qeyd etdiyi kimi böyük kömək idi. Bundan sonra o, Abdulla müəllimlə tez-tez görüşməli olur.

təyin etmişdilər. Ancaq ərizə verdim, prokurorluqdan getdim. Bu da yəqin prokurorluğun tarixində yeganə hadisədir ki, ora işə getməkdən kiməsə kö-nüllü imtina edib".

Məlimdur ki, hüquq mühafizə orqanlarında ən nüfuzlu iş prokurorluq olub. Təsədüfi deyil ki, el arasında hüquq fakültəsinə - "prokurorluq institutu" da deyirdilər. İnsan həyatında xarakterin necə, harada və nə vaxt formalaşması həmişə mübahisə doğurub. Lakin bunun dəqiq düsturu yoxdur. İlyas müəllim sonralar ona şöhrət gətirəcək xarakterini ortaya qoyaraq prokurorluqda işləməkdən imtina etdi.

Bu, Azərbaycan prokurorluğu tarixində bəlkə də yeganə hadisə idi. Çoxları həтта, qohum-əqrəbə da onun bu hərəkətini başa düşmürdü. Fikirləşirdilər ki, yetim oğlandır, gedib işləsin, özünə gün-güzəran düzəlsin.

İlyas müəllim özünü elmə həsr etməyi qərara almışdı. Bir il Akademiyanın Fəlsəfə İnstitutunda kiçik elmi işçi işlədikdən sonra Leningrad Dövlət Universitetinin aspiranturasına qəbul olundu və iki il yarım cinayət hüququ üzrə namizədlik dissertasiyasını müvəffəqiyyətlə müdafiə edərək, hüquq elmləri namizədi (hüquq üzrə fəlsəfə doktoru) alimlik dərəcəsi aldı.

O, aspirantura illərini belə xatırlayır: "Leningradda təhsilimi davam etdirdim. Orda getdim, elmi mühiti gördüm. Qiyabi tanışdığımız bir çox alimlərlə şəxsən tanış oldum. Sonra da aspiranturaya daxil oldum, oxudum. 1966-cı ildə vaxtından qabaq müdafiə etdim. Qayıtdım Azərbaycana, Fəlsəfə və Hüquq İnstitutunda əvvəl kiçik, sonra baş elmi işçi işlədim".

Rusiya prokurorluq orqanları belə bir savadlı, məsuliyyətli, peşəsinin incəliklərini dərinləndirən kadrı əl-

(ardı var)